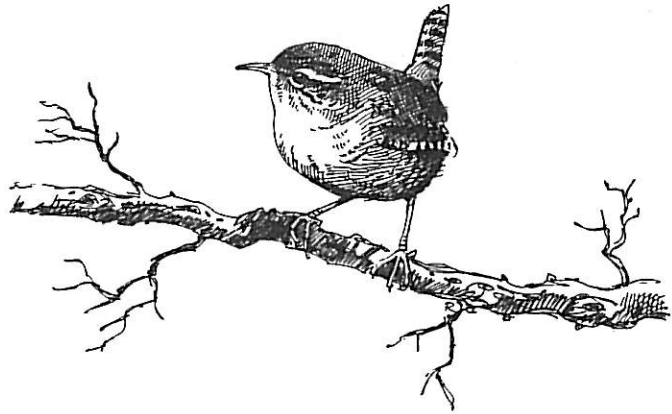


Gjerdessmette *Troglodytes troglodytes*



Global utbredelse

Med sin holartiske utbredelse finnes arten over det meste av Europa og i Nord-Afrika, østover til Kina samt i store deler av Nord-Amerika. Alle verdens 59 gjerdessmettarter finnes i Amerika, bare en i Europa. I alt finnes 13 underarter i Vest-Palearktis; noen få klart forskjellige, de fleste varierer klinalt. Vestlandsgjerdessmettene er mørkere og mer mettete brune enn ellers i Skandinavia og har vært skilt ut som egen underart, *bergensis*.

Norsk utbredelse og habitatvalg

Gjerdessmetten er utbredt over det meste av Sør-Norge, men er relativt fåtallig i indre deler av Østlandet og i Nordland og Troms. Forekommer i allslags skog, gjerne på fuktige steder med steinrøyser, rasmark, vindfelte trær og hvor det ligger igjen kvister etter hogst. Langs kysten finnes den ofte på mer eller mindre treløse øyer, også helt ytterst i skjærgården. Sees også ofte i fuktige områder med takrør eller høyt gras. Gjerdessmetten synes å unngå tørre områder.

Bestandsstørrelse og bestandsutvikling

Gjerdessmetten er relativt tallrik i Sør-Norge, og er klart mest tallrik i kyststrøkene. Bestanden ligger trolig i størrelsesorden 100.000-500.000 par. På lang sikt synes bestanden relativt stabil. Det samme gjelder de øvrige nordiske landene. I Island har det muligens vært en svak økning, men i Finland synes bestanden å ha avtatt noe de senere årene (Koskimies 1992). Gjennomsnittlig tetthet for 12 år i en grandominert skog ved Trondheim var 3.1 terr/km², og utgjorde 1.9% av fuglesamfunnets totale bestand (Hogstad 1993).

På grunn av sin lille størrelse — Norges nest minste fugl med en gjennomsnittsvekt på 8 g hos hunner og 10 g hos hanner — har den en relativt stor overflate i forhold til kroppsmassen. Det medfører et stort energibehov og liten kapasitet til å lagre fett. Føden består vesentlig av insekter og edderkoppdyr som den finner på bakken eller lavt i busker og kratt. Om vinteren utnyttes ofte hulrom under snøen — det

subnivale luftrommet. Næringsknapphet og kalde, lange vinternetter er derfor gjerdessmettens svøpe. For å overleve en nattefaste på opptil 18-19 timer midtvinters, overnatter ofte flere sammen for bedre å holde på varmen og spare energi. I kalde vintre avtar bestanden av gjerdessmette betraktelig, ikke sjelden avtar vinterbestanden til 10% eller mindre. Med en kullstørrelse på opptil 8-10 egg, bygges imidlertid bestanden raskt opp igjen.

Hekkebiologi

Den velklingende og meget kraftige sangen avslører tilstedeværelsen. Sangen høres nesten hele året, men er sterkest og høres oftest om våren. Territorielle hanner er svært aggressive mot andre hanner. Hyppigheten av sangen gjenspeiler hannenes kvalitet. Sangaktiviteten er også avhengig av værforholdene. På grunn av et relativt stort energibehov, og små energireserver etter en kald natt, varierer sangaktiviteten sterkt om morgenen. Hanner med et godt territorium med mye næring synger hyppigere enn hanner som ikke fikk bygget opp energireserver kvelden før.

Mange overvintrer i territoriet og kan begynne reirbygging allerede i mars. Hannen bygger flere uferdige, kulerunde reir med inngang fra siden. De består av mose, visne blader og tørre strå. Straks en hann har lokket til seg en hunn, viser han fram ett eller flere av reirene, samtidig som han med vibrerende vinger og hale hopper syngende rundt reiret, eller smetter inn og ut av reiråpningen. Hvis hunnen bestemmer seg for å bli, velger hun ett av reirene og fører dette med fjær og dun, og begynner eggleggingen, ofte omkring midten av mai. Reirfunn med egg og unger sent på sommeren tyder på at enkelte trolig har to kull.

Trekkforhold

Mange overvintrer, særlig i kyststrøkene. Andre trekker i september-oktober (november) til Vest- og SV-Europa. Returtrekket skjer fra starten av april til ut i mai.

Olav Hogstad

Gjerdessmett *Troglodytes troglodytes*



377 ● Konstatert hekking

323 ● Sannsynlig hekking

415 ● Mulig hekking

Detaljeringsgrad: 10 x 10 km

